

De kerk in de huidige vorm

De parochiekerk van Nieuwstadt

Prof. Dr. J. J. M. Timmers

De aan Johannes de Doper toegewijde parochiekerk van Nieuwstadt is zonder twijfel een van de meest interessante kleinere monumenten van Limburg. Zij mag dan al in onderdelen vrij sterk vernieuwd zijn, haar algehele aspect geeft ons desondanks een zuiver beeld van hetgeen haar oorspronkelijke architect heeft bedoeld.

Haar vroegste gedeelte is het driebeukige schip. Oudere bronnen noemen het romaans, maar dit is slechts ten dele waar. Inderdaad vertoont dit schip nog bepaalde vormen die tot de genoemde stijl te rekenen vallen, maar tevens is het duidelijk dat de bouwmeester - wie dat dan ook geweest moge zijn - al enige vage kennis had van de nieuwe bouwwijze die vanuit het noorden van Frankrijk bezig was het romaans te verdringen en die men naderhand is gaan aanduiden met de oneigenlijke benaming „gotiek”. Vage kennis, dat is hier wel het juiste woord. Immers van het wezenlijke van de gotiek, het omhoogstreven van de beuken naar de van kruisribben voorziene spitsbooggewelven, is hier nog in het geheel geen sprake. Wel paste de architect enkele spitsbogen toe, maar de wijze waarop hij dat doet getuigt van weinig begrip van het waarom van deze vorm. Het enige echte „gotische” in zijn bouwwerk zijn de ribgewelven van de zijbeuken, immers romaanse gewelven plegen in de regel ribloos te zijn. Maar hier, waar hij zonder moeite spitsbogen had kunnen toepassen, bleef hij aan de rondbouw trouw. Aan een overwelling van het vrij brede middenschip heeft hij zich helemaal niet gewaagd. Hij overdekte het met een platte houten zoldering, een oplossing die zelfs in het kader van de romaanse stijl al zeer ouderwets zou zijn geweest. Waarschijnlijk zal het schip van de nabijgelegen stiftskerk van Susteren, die toen

al bij de vier eeuwen oud was, hem tot voorbeeld hebben gediend. Er is dan ook in- en uitwendig niets dat erop zou kunnen wijzen dat men weliswaar een stenen gewelf had voorzien, maar dat dit om welke reden dan ook niet werd uitgevoerd.

Juist dit aarzelende zoeken naar een nieuwe vormgeving maakt de Nieuwstadtse kerk zo interessant. En zo charmant! Overigens staat zij als zodanig niet helemaal alleen in de Maaslandse contreien. Iets soortgelijks, zij het op een geheel andere manier opgezet, zien wij aan het koortje van de oude St.-Salviuskerk in het nabije Limbricht. Er bestaan in het Maasland zelfs enkele grote kerken in overgangsstijl tussen romaans en gotiek. Vooreerst de Munsterkerk van Roermond, die overigens al veel dichter bij de gotiek staat. Wij denken verder aan de parochiekerken van het Brabantse Herent en van het Waalse Jodoigne. En ook aan de later grondig verbouwde abdijkerk van Floreffe.

De Nieuwstadtse kerk is voorzien van een schijntransept. Dat wil zeggen dat de kruisbeuk niet naar voren springt ten opzichte van de wanden der zijbeuken. Dit schijntransept is bovendien veel lager dan het middenschip. Dat is in de romaanse bouwstijl van het Maasland vrijwel steeds het geval. Susteren maakt een uitzondering op deze regel, maar die kerk is ternauwernood Maaslands te noemen, omdat zij aansluit bij de Ottoonse groep van de kerken te Essen.

Het middenschip is uitwendig getooid met een rij blinde spitsboogjes onder de gootlijst. Dit zgn. boogfries is een der erfenissen van het romaans, maar daar bestaan zulke friezen uit ronde boogjes. Men kan dat nog zien aan het genoemde koortje te Limbricht. De vensters in

dat hoogste gedeelte, de lichtbeuk, zijn rond; ronde vensters komt men in de kerken van de overgang meer tegen. De velden, waarin deze ronde vensters zich bevinden, worden van elkaar gescheiden door platte verticale muurdammen, lisenen. Ook dit is een romaans motief. Men zou verwachten dat de vensters in het midden van de genoemde velden zouden zijn aangebracht, maar dat is niet het geval, immers zij zijn alle vrij sterk naar een der zijden toegeschoven. Dit is trouwens niet de enige onregelmatigheid die wij in dit kerkgebouw tegenkomen. Op zich is dit niets bijzonders, want de meeste middeleeuwse gebouwen zijn veeleer gericht op het „heilig oog”, dan naar een op de millimeter getrouwe tekening gebouwd. Daarmee ontlopen zij de droogheid die sommige 19de-eeuwse bouwwerken zo ongenietbaar maakt.

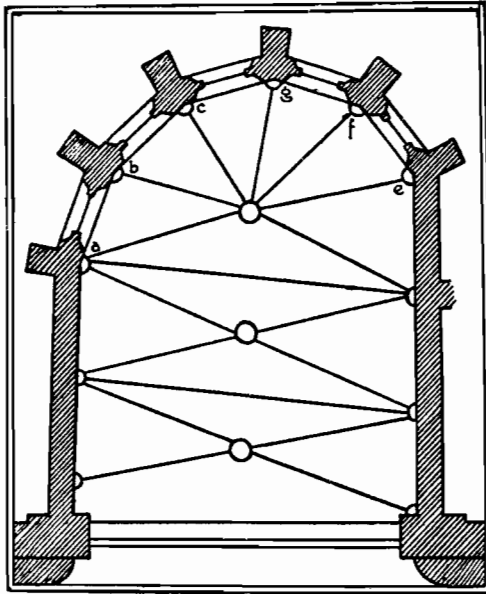
Ook de zijbeuken zijn van lisenen voorzien, maar hier ontbreekt het boogfries. Wij zien er vier vrijwel gelijke vensters en een groter in het schijntransept. Het meest westelijk gelegen venster, bij de toren, is niet oorspronkelijk, het dateert van de vroeg 20ste-eeuwse uitbreiding. Al deze lichtopeningen rusten op een doorlopende, geprofileerde band, een zogenaamde waterlijst. Zij zijn half rond gesloten en een tweede waterlijst loopt met deze bogen mee. Ook in de boog zelf is een profiellijst aangebracht, die op gekoppelde halve zuiltjes tegen de beide opgaande posten rust. Een soortgelijk zuiltje in het midden draagt twee boogsegmentjes die met de boog twee gekoppelde spitsboogjes vormen. Men vergeve de schrijver deze reeks van vaktermen. Ter plaatse of aan de hand van een afbeelding zal een en ander zichzelf verduidelijken.

Het grotere venster in het pseudotransept wordt door een spitsboog bekrond. Een goede opmerker zal al hebben waargenomen dat ook dit raam niet in het midden van het beschikbare vlak is geplaatst. Onder een horizontale waterlijst staan drie spitsboogvenstertjes naast elkaar. Het gedeelte boven de waterlijst wordt slechts doorbroken door een ronde opening met een zespas: zes aaneengesloten halve cirkels in een kring. Het lijkt wel of de architect zich in dit gedeelte van de kerk al iets veiliger voelde op het voor hem nog zo onzekere terrein van de gotiek, immers inwendig is deze ruimte door spitsbogen naar het schip toe geopend en ook de ribgewelven zijn, in tegenstelling tot die van de zijbeuken, op spitsbogen aangelegd. Toch heeft hij ook hier de nieuwe stijl met een charmante onhandigheid benaderd en dat maakt zijn product juist zo aantrekkelijk.

Inwendig is alles zeer sober gehouden. De ronde kolommen rechts en links van het middenschip zijn zeer zwaar en zij dragen nauwelijks geprofileerde halfcirkelvormige bogen. De kapitelen zijn met bladornament versierd. Dit steekt sterk af tegen de monumentale soberheid van het geheel. Men kan zich dan ook met recht afvragen of dit beeldhouwwerk niet in een veel later stadium is aangebracht, wellicht - in zijn huidige vorm - tijdens de restauratie door Dr. Cuypers. Al met al zullen het driebeukige schip en het pseudotransept naar alle waarschijnlijkheid ontstaan zijn in de tweede helft van de 13de eeuw. Het zal in de bedoeling hebben gelegen een koor te bouwen in gelijke geest en misschien zou dat dan geleden hebben op het al genoemde koortje te Limbricht. Dit is niet gebeurd; waarom, dat weten wij niet. Er is kennelijk een pauze in de werkzaamheden ontstaan, waarna men circa een halve eeuw later het huidige koor heeft aangelegd. Ook dit is nog vroeg-gotisch te noemen en het vertoont trekken van overeenkomst met soortgelijke bouwdelen te Wessem en te Herkenbosch. In al deze koortjes is de gotiek inderdaad veel verder ontwikkeld dan in het Nieuwstadtse schip, maar toch zijn ook hier nog bepaalde zaken die duiden op een zeker gebrek aan ervaring bij de betrokken bouwmeester. De slanke vensters worden nu echter onderverdeeld door echt gotisch maaswerk met drie- en vierpassen. Uitwendig zijn, in verband met het gewelf, steunberen aangebracht. De ribben van dat gewelf lopen door tot op halve hoogte van de vensters. Verder hebben al deze koortjes gemeen dat zij schuin geplaatst zijn ten opzichte van de

rest der kerk. Vrijwel steeds is er een opvallende afwijking in zuidelijke richting. Nergens is die zo duidelijk als te Nieuwstadt; men zie de hierbij afgedrukte plattegrondstekening.

Over het waarom van deze vreemde gewoonte, die incidenteel over heel Europa voorkomt, is veel te doen geweest. Men heeft verondersteld dat die afwijking te wijten zou zijn aan de onbedrevenheid van de toenmalige architecten-bouwlieden. Maar hoe zouden zij dan wèl in staat zijn geweest om de ingewikkelde constructie van een stenen kruisribgewelf - en dan nog wel over een dusdanig vreemd gevormde ruimte - zo te bouwen dat ze tot op heden heeft stand gehouden? Anderen veronderstelden dat er toevalligheden in de bodem aanwezig waren die de bedoelde afwijking nodig maakten. Maar dat zou dan

Plattegrond van het schuin geplaatste koor

toch wel vreemd zijn dat dit op zoveel plaatsen juist op soortgelijke wijze zou zijn gebeurd. De juiste oplossing is zoals steeds bij dergelijke problemen te vinden bij de schrijvers uit dezelfde periode waarin bouwwerken als deze tot stand kwamen. In dit geval is het Gulielmus Durandus die het raadsel voor ons oplost. Durandus was een bisschop, die naar zijn zetelstad in Frankrijk gewoonlijk Durandus van Mende wordt genoemd. Hij werd rond 1230 geboren en overleed in 1296. Hij was een geleerd schrijver van boeken over liturgie en vóór hij bisschop werd bekleedde hij het ambt van hoogleraar aan de universiteiten van Modena en Bologna. Zijn voornaamste werk, het **Rationale Divinorum Officiorum**, geeft een gedetailleerd overzicht van heel de liturgie van die tijd en van alle symbolische betekenissen die men aan de onderdelen daarvan verbond. In het eerste gedeelte van dit zeer uitvoerige werk beschrijft hij het kerkgebouw in al zijn onderdelen. In deze samenhang vermeldt hij o.a. dat een kerk door haar kruisvorm het symbool is van het lichaam van de gekruisigde Christus en dat men daarom vaak het koor naar het zuiden toe laat afbuigen, omdat de stervende Verlosser aan het kruis zijn hoofd in diezelfde richting zou hebben geneigd; naar het zuiden, omdat het volgens een bijbelwoord met zijn overvloed aan licht de woonplaats is des Heren, in tegenstelling tot het noorden, een oord van onheil en verschrikking, waar de Vorst der Duisternis woont. Durandus was een oudere tijdgenoot van het Nieuwstadtse koortje. Waarom zouden wij aan zijn getuigenis twijfelen?

Het koortje is uit- en inwendig niet van sierlijkheid ontbloot, maar

voor het overige vrij eenvoudig. Daarom valt de aan de epistelzijde in de zijwand aangebrachte dubbele nis door haar versiering des te meer op. Men duidt haar gemeenlijk aan als „ampullennis” en daarvoor wordt ze dan ook gebezigd. In feite echter is het een lavabonis, waar voorheen de priester vóór, tijdens en na de mis de handwassing verrichtte. Midden in de nis, in werkelijkheid een brede ruimte door de ervoor geplaatste boogjes in tweeën gedeeld, hing een uit koper gegoten lavaboketel met twee tuiten, een naar rechts, de andere naar links. In de bodem van de nis waren twee komvormige uitdiepingen met in het midden een afvoeropening, die in verbinding stond met het sacarium, het „heilige putje”. Door de hangende ketel enigszins schuin te houden kon de priester het water over zijn handen laten vloeien dat dan meteen wegstroomde. De kerk is nog in het bezit van de waarschijnlijk uit deze nis afkomstige lavaboketel. Deze lavabonis is niet tegelijk met het koor zelf ontstaan, maar geruime tijd later, vermoedelijk eerst in de 16de eeuw. Dat is te zien aan de versiering van de zuiltjes en vooral aan het motief van de wijnrank, die in reliëf tussen de beide spitsboogjes is aangebracht.

De hierboven gesignaleerde afwijking van het koor was de stijlpuristen van het einde der 19de en het begin der 20ste eeuw een doorn in het oog. In een artikel voor het tijdschrift **Het Huis Oud en Nieuw** schrijft in 1910 pater C. Keulers M.S.C. uitvoerig over de kerk. Hij zegt daarin o.m.: „Sommigen wien vermenging van historische stijlen altijd een onuitstaanbare gruwel blijft, zal ook dit kerkje wel nooit kunnen bevallen”. En verder: „Wanneer eenmaal het scheeve koor verwijderd en een nieuw in den gothischen trant der transepten aan den hoogen triomfboog zal zijn aangebouwd, dan mag dit eenvoudig dorpskerkje wellicht iets vreemds kwijt zijn, maar in zijn geheel zal ’t nog van grooter kunstwaarde zijn geworden”. En sprekende over de lavabonis: „Bij de afbraak van ’t koor is het te hopen dat ze behouden kunne blijven; en wanneer dat geschiedt, zal er met dit sloopwerk niet veel zeldzaams verloren gaan”. Zo dacht men er toen over. Wij zijn dankbaar dat deze ingreep, die wij thans als grof vandalisme zouden brandmerken, niet heeft plaatsgevonden. Laten wij blij zijn dat dit „scheeve koor”, dat toch nog altijd uit de eerste helft van de 14de eeuw dateert, niet door een droog en dor product van de neo-gotiek is vervangen!

Toch schijnt men ook al eerder een dergelijke verbouwing gepland te hebben. De „hooge triomfboog”, waar pater Keulers op zinspeelt, wijst in die richting. Toch ligt het voor de hand, dat men in de 15de eeuw, toen deze spitsboog werd gebouwd, eer het plan heeft gehad het schip in zijn geheel in gotische zin te herbouwen. De gotiek had weinig consideratie met de producten uit de voorafgaande perioden, vooral als het een wat vreemd relict uit de overgangstijd betrof. Laten wij ons verheugen dat ook die opzet niet is doorgegaan.

Wij merkten tot nu toe dus al drie verschillende bouwfasen op: het schip met zijbeuken en schijntransept in overgangsstijl, het koortje in 14de-eeuwse en de triomfboog in 15de-eeuwse gotiek. De vierde bouwfase betreft de toren.

Oude afbeeldingen laten ons zien dat de „toren”, die er vóór de thans bestaande was, slechts reikte tot de halve hoogte van het schip. Het onderste gedeelte, circa vier meter hoog, was gebouwd uit zgn. speklagen, afwisselend baksteen en mergel. Het hogere gedeelte, waarin de klokkenstoel stond, was uit dunne baksteenmuren opgetrokken en met een leien dak beëindigd. De buurdorpen dreven er de spot mee en bekeerden, dat de Nieuwstadse kerktoren ’s avonds werd binnengehaald. Hetzelfde wordt overigens - nog altijd - gezegd van de toren van Zonhoven in Belgisch Limburg! Wij kunnen ons evenwel de gekrenkte esprit de clocher van de toenmalige Nieuwstedelingen volledig indenken. Toen Dr. Cuypers in 1862 de kerk restaureerde ontwierp hij ook een toren. Die werd toen, laten wij zeggen: gelukkig, niet uitgevoerd. Het geheel was veel te pretentius voor een klein maar voornaam

bouwwerk met eigen karakter, dat deze kerk toch zonder twijfel is. Het enige wat tot stand kwam was een neo-romaanse ingang in de bestaande torenstomp.

Het zou tot omstreeks 1930 duren vooraleer pastoor Grispen aan de uit Nieuwstadt geboortige architect Joz Wielders de opdracht gaf een toren te ontwerpen. De bouwmeester ondernam het waagstuk aan een oude kerk een toren te bouwen in eigentijdse vormen. Het resultaat was verrassend, immers het is in zijn soort een van de uiterst zeldzame voorbeelden van een geslaagde aanpassing van „modern” aan oud. De toren werd tijdens de laatste Wereldoorlog zwaar beschadigd en daarna - architect Wielders was inmiddels overleden - in iets gewijzigde vorm hersteld door Ir. E. Schoenmaekers uit Sittard.

Een oude kerk als deze bezit veelal ook kunstvoorwerpen uit de voorbije eeuwen. Wij zijn zo gelukkig een inventarislijst te bezitten uit het jaar 1722, opgemaakt door de toenmalige pastoor J. H. Damen bij gelegenheid van een kerkvisitatie door de bisschop van Roermond, Franciscus Ludovicus Sanguessa.¹ Vooreerst wordt daarin vermeld

„eene Remonstranz waarvan den voet is van cooper, de reste van zilver”. De zilveren, ten dele vergulde monstrans, die thans nog aanwezig is, wordt op de voetrand door twee chronogrammen gedateerd op 1743. Het is dus niet de in de inventaris vermelde, te meer waar zij geen koperen, maar een zilveren voet bezit. Toch lijkt de mogelijkheid niet uitgesloten dat de oorspronkelijke voet „van cooper” later is vervangen door een zilveren, te meer waar de versiering afwijkt van die van het bovenstuk. De monstrans is van het gangbare 18de-eeuwse type, met een stralenkrans en adorerende engelen. Haar hoogte bedraagt 63.5 cm en op de voetrand is een onduidelijk meesterteken, MM of VM, ingeslagen. Een stadskeur is niet te vinden en het is dus moeilijk na te gaan waar en door wie dit stuk vervaardigd is.

Verder „bevinden zich aldaer drij kelcken, den grootsten van zilver, van binnen de cuipe (cuppa) overgult, den tweeden eensgelyck van zilver, van buiten en binnen overgult, den derden is alleen de cuype van silver overgult ende den voet van Cooper overgult, hebbende alle drij silvere overgulte patenen”. Ook thans bezit de kerk nog drie kelken, maar twee daarvan dateren resp. van 1865 en 1866. De laatstgenoemde is een werk van Hubert Esser te Weert. De derde evenwel

Monstrans uit 1743

is een zeer waardevol stuk en waarschijnlijk één van de drie in de inventaris genoemde. Zij is, blijkens het meesterteken DB en het stadskeur, de vijfpuntige ster, het werk van de 18de-eeuwse Maastrichtse edelsmid Pieter de Bor. Op de ronde voet zijn in reliëf drie evangelisten uitgebeeld (Mattheus ontbreekt) tussen druivenranken en bloemmotieven. De rijkversierde balustervormige nodus is getooid met cherubijnenkopjes; tegen de cuppa, eveneens tussen loverranken, zijn het Laatste Avondmaal, Christus aan het Kruis en Zijn Verrijzenis uitgebeeld.

Voorts, aldus de inventaris, „heeft die voorschreve kerck twee silvere ciboryen, eene groote dienende voor de communicanten, ende eene kleine dienende voor het administreren der krancken”. Beide zijn nog aanwezig. De ciborie is eveneens het werk van een Maastrichtse edelsmid, nu van Frederik Wery, en zij dateert van omstreeks 1700. Zij is gemerkt FW en draagt het stadskeur. Op de voet zijn arenbundels rond medaillons met de beeltenissen der vier Latijnse kerkvaders, op de cuppa zien wij de evangelisten met hun symbolen. Het deksel is versierd met een kroon en een vergulde pelikaan. Het geheel is 39 cm hoog. Ook de ziekenpyxys is blijkens het stadskeur van Maastrichts maaksel. Het meesterteken is CK. Niet meer aanwezig is „eene kleene silvere doosken om bij nachttijden de H. Hostijen daerin te bewaeren”. Evenmin „drij silvere buskens tot het bewaeren der H. Olijen”. De thans aanwezige gekoppelde zilveren busjes voor de H. Olie dateren uit het midden van de 19de eeuw.

„Alnoch is aldaer te vinden eene silvere Reliquaire waerin besloten sijn de Reliquijen van den H. Joannes Baptista, Patroon derselve kerkcke”. Inderdaad is er nog steeds een reliekhouder in deze zin aanwezig, maar het heeft er de schijn van dat hij in zijn huidige vorm uit het begin van de 19de eeuw dateert. Toch is het niet uitgesloten dat er bepaalde onderdelen van een ouder stuk in verwerkt zijn.

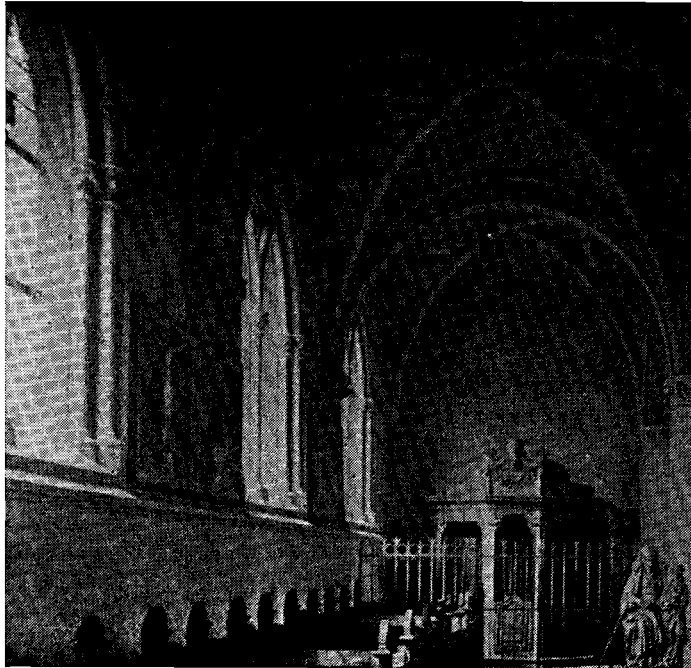
Op de uit 1722 daterende inventarislijst zijn een tinnen kelk en een dito ciborie niet vermeld. Dat is niet verwonderlijk, aangezien zulke voorwerpen van onedel metaal veelal vervaardigd zijn in het begin van de 19de eeuw, toen, gedurende de Franse bezetting veel kerken de kostbaardere stukken van hun inventaris geheel of ten dele verloren hadden, en men zich snel en zonder hoge kosten moest zien te behelpen. Wel bezit de kerk een zestal uit geel koper gegoten altaarkandelaars. Twee daarvan dateren uit de 17de eeuw, de vier andere zijn van het vrijwel overal voorkomende drievet-type. Zij hebben een driehoekig voetstuk met primitieve cherubijnenkopjes en het rust op klauwpoten met een bol in de greep. Boven een balustervormig tussstuk is de stam getorst, waarna een schotel- of komvormige vetvanger volgt, met eveneens koperen pin. Deze luchters werden en worden vervaardigd te Dinant, vanaf de 17de eeuw tot op de dag van heden toe. De te Nieuwstadt aanwezige exemplaren dateren vermoedelijk uit de 18de eeuw. Dit is te zien aan de komvormige vetvangers, immers in de 17de eeuw hebben die het aanzien van een plattere schaal.

Tijdens de vroege 19de eeuw werden de kandelaars en overige liturgische benodigdheden van secundair belang, als lichtkronen, kandelaars, wandarmen, wijwateremmers en dergelijke, veelal van gedreven geel en rood koper vervaardigd. Ook op dit gebied is de kerk welvoorzien en de in het schip hangende kroonluchter is een bijzonder fraai stuk.

Aangezien Johannes de Doper de patroon is van de Nieuwstadtse kerk ligt het voor de hand dat er een of meerdere beelden van deze heilige tot haar inventaris behoren. Vooreerst is er een charmant beeldje van omstreeks 1600. Johannes wijst met de rechterhand op het Lam Gods dat hij op een boek in de linkerhand draagt. Voor een tiental jaren werd het in het Maastrichtse Bonnefantenumuseum van een witte laklaag ontdaan, waarbij de oorspronkelijke polychromie te voorschijn kwam. Het is een wat landelijk opgevat figuurtje, waarin de traditie

van de 16de eeuw nog duidelijk nawerkt. Een tweede Johannes de Doper dateert uit de 18de eeuw en behoort tot de in Luik gangbare barokke trant van Jean Delcour. Hij is zeer zwerig en beweeglijk en bestaat uit witgelakt lindehout. Dan is er verder nog een zgn. Johannes in Disco, de voorstelling van het afgehouden hoofd van de Voorloper op een schaal. De kop dateert van het einde der 16e eeuw, de schotel werd een tiental jaren geleden vernieuwd. Zulke voorstellingen werden in vroeger eeuwen op manshoogte tegen de kerkwand opgehangen. Lijders aan hoofdpijn drukten hun voorhoofd tegen dat van Johannes de Doper en hoopten op die wijze van hun kwaal bevrijd te worden. Ten slotte is er nog een laat 18de-eeuws beeld van een Engelbewaarder met kind, van witgelakt lindehout en evenals de tweede Johannes de Doper in de Luikse sfeer ontstaan. Toch mist het de zwerige sierlijkheid van laatstgenoemd beeld. Het mooiste stuk sculptuur dat de kerk bezat, een St.-Anna-te-Drieën in de trant van de beeldhouwer Jan van Steffeswert, ontstaan in het

eerste kwart van de 16de eeuw, werd in 1968 gestolen en is sindsdien spoorloos. Dit is een ernstig en betreurenswaardig verlies, niet alleen voor het kunstbezit van Nieuwstadt, maar ook voor dat van Limburg en van het Maasland in zijn geheel. Verder is nog een beschadigd Madonnabeeldje uit het begin van de 17de eeuw als bruikleen van de parochie in het Bonnefantenumuseum te Maastricht. Het is een product van de gewestelijke school en vertoont Luikse invloed.

Op het verlanglijstje van velerlei zaken, als reparaties, vernieuwingen en voorzieningen, dat de inwoners van Nieuwstadt regelmatig aan de niet erg toeschietelijke tiendheffers deden toekomen, prijken in 1789 o.m. „twee nieuwen Bichtstoelen”. Aan deze bede is blijkbaar voldaan, immers de beide thans nog aanwezige biechtstoelen dateren van omstreeks deze periode. Zij zijn getooid met pilasters die een architraaf dragen, waarop een bekroning is aangebracht met resp. een tiara en een mijter tussen hoornen van overvloed.²

Twee schilderijen, voorstellende de Nederdaling van de H. Geest en de Ten Hemelopneming van Maria, werden in 1826 vervaardigd door C. Nicolas. Zij zijn afkomstig van de vroegere zijaltaren, waarvan er één aan de H. Geest was toegewijd. De schilder is waarschijnlijk

Charles Leonardus Nicolas, geboren te Roermond op 7 november 1784 en overleden aldaar op 22 december 1856. Hij staat te boek als huisschilder, die echter ook landschappen en dorpsgezichten vervaardigde. Blijkens de genoemde altaarstukken waagde hij zich ook op zijn tijd aan religieuze onderwerpen. Hij was de stamvader van het kunstenaarsgeslacht Nicolas, dat zoveel schilders en glazeniers opleverde.

Waarschijnlijk zal het vroegere hoogaltaar ook wel door een schilderij bekroond zijn geweest, vermoedelijk met een voorstelling betrekking hebbend op de kerkpatroon St.-Jan de Doper. Hiervan is verder niets bekend. Wel horen wij dat in 1675 zekere Johan van Lahr twee schilderstukken, voorstellende de „mysteria van den H. Rosenkrans”, geschonken heeft aan de broederschap van die naam. Zij hebben de achter ons liggende drie eeuwen niet overleefd.

In het huidige hoogaltaar is een viertal panelen verwerkt afkomstig van de voormalige preekstoel. Zij dragen de beeltenissen van de vier Latijnse Kerkvaders.

Er zijn verder nog een aantal crucifixen en altaarkruisen van minder belang, benevens dito heiligenbeelden. Enkele kazuifels dateren uit de late 18de en de vroege 19de eeuw. Een interessant stuk is een waarschijnlijk 17de-eeuws kazuifel van goudleer. Uiteraard is het heden ten dage niet meer bruikbaar en het berust dan ook al sinds jaren als bruikleen van de parochie in het Bisschoppelijk Museum te Maastricht.

Vermelding verdienen ten slotte nog twee kroontjes, een scepter en een wereldbol, alle van zilver, afkomstig van een eveneens nog bestaand Madonnafiguurtje, bestemd om te worden aangekleed. De grootste kroon draagt het meesterteken AL (vermoedelijk A. Leurs Sittard). Het geheel dateert uit de eerste helft van de vorige eeuw.

Al met al bezit de St.-Janskerk van Nieuwstadt, ondanks de ondergane verliezen, een belangwekkende inventaris, als waardige completeting van dit architectonisch zo interessante en boeiende bedehuis. Dat moge zo blijven!

Geraadpleegde bronnen:

1. Rijksarchief in Limburg, Bisschoppelijk archief portefeuille 120 nr. 11.
2. Rijksarchief in Limburg, archief van de rentmeester van Montfort, nr. 29.